

Мій діалог з польською театральною культурою

Лариса Кадирова

Лариса Кадирова та Збігнєв Хшановський після вистави «Стара жінка висиджує» Т. Ружевича. Режисер З. Хшановський. Фото Марека Сендека

Я питаю себе: чому рецепторами душі своєї я завжди була відкрита польській культурі, польській мові, польському театрові? Чи не тому, що батьком моєї бабці був поляк Міхал Валента, чи не тому, що моїм педагогом з майстерності актора був Борис Тягно, учень і колега Леся Курбаса, чи не тому, що дух пізнання тягнув мене до новітнього в мистецтві і театрі? Познайомившись із Веславом Герасом із Вроцлава, директором Міжнародного Фестивалю Театрів Одного Актора, найдавнішого фестивалю у світі, думала: «Моя мрія – бути в стінах Театру Лабораторії Єжи Гротовського, хочу відчувти енергетичний струмінь емоційної думки видатного експериментатора». І сталося. 24 листопада 2011 року я вдруге грала на сцені центру Є. Гротовського. Монодраму за п'єсою «Стара жінка висиджує» Тадеуша Ружевича (того року йому виповнилося 90 літ... Многая літа, Майстре!).

Польський театр, у якому живе Театр як категорія мистецтва: мікросюжети (контакти акторські) і мегасюжети (кожен актор як психофізичний стан), характерний стан подиву перед світом і власним буттям, імпровізація (як відчуття акторської значимості перед глядачами), саме життя (як непередбачуваний та напружений простір) та завжди облаштований сценічний простір. Польський театр – це пограниччя минулого і сучасного Театру, це знання західної та східної стилістики театру і людини. Лексика польського театру багата, оригінальна та виразна, щоправда, іноді витончений режисерський задум підмінює внутрішню енергію думки і почуття, але сценографія завжди вирізняється чистотою, графічністю, ідеальністю ліній. Польський театр – азартне, розкуте, імпровізацій-

не, вільне, живе видовище з особливою внутрішньою вібрацією, яка створює фантомність, поетичність, повітряність... Польський театр – це вишукана, філігранна акторська техніка, естетична, гофманіанська, філософська, іронічна режисерська техніка. Тому, засновуючи МФ жіночих монодрам «Марія», присвячений Марії Заньковецькій, участь польських актрис вважала обов'язковою. За одинадцять років Україна побачила унікальних акторок з Польщі: Ірену Юн, Барбару Дзекан, Іоланту Юшкевич, Ельжбету Ройєк, Ніну Репетовську, Олександр Томас, Моніку Боллі, Моніку Вахович, Анну Скубік, Віолету Комар, режисерів З. Хшановського, С. Мельські, М. Геріха, С. Недзієвські, професуру – Ірену Бетко, Зофію Зарєб'янку, Анну Куліговську-Кожєневську, майстра світлин Марека Сендека. А майстер-класи Анджея Северина та Богуслава Керца підкорили наших митців.

На кожному фестивалі відбувається міжнародна науково-мистецька конференція «Магія культур». XII фестиваль 2015 року пройшов під девізом «Гортаючи сторінки європейської культури» і був присвячений культурам Польщі (відзначалося 250 років польського театру) та України. Мета фестивалю – плекання універсальної мови театру, популяризація здобутків майстерності актрис, сприяння інтеграції українського театру у світовий театральний процес.

Щороку гостинно приймає в себе фестиваль Театр ім. Івана Франка. Національна театральна ідея – розвиток традицій у сучасному мистецтві. Дух цієї традиції руйнує штампи, інертність мислення. З цими ідеями формується афіша фестивалю «Марія». Мономистецтво тут різне

й несхоже. Емоційне і відверте, інтелектуальне і творчо вигадливе. Фестиваль – не тільки вистави, а й певний духовний простір висловлювань, думок, обговорень, обміну досвідом.

Камерна сцена прояснює людину, наче рентгеном, виявляє мотиви вчинків, жестів, слів, талант актора, його культуру, вміння синтезувати власний стиль із життєдайною енергією. Вона пронизує простір відчуттям дисгармонії сучасного світу та організує і власний театральний космос. Дивовижно, що актриси з Польщі найчастіше виступають авторами своїх вистав, але завжди у фокусі їхньої уваги – жива людина з пристрастями і акторська життєва позиція. Для мене у цьому просторі відсутні цинізм і конформізм. Люблю акторів, які не розважають публіку дешевими трюками, люблю акторів безпосередніх, зрозумілих і чесних. Тому шукаю і знаходжу однодумців – режисерів, критиків, знавців театру, акторів – польського театру. Скільки істинно щасливих моментів одкровення в моєму творчому діалозі з режисером Збігневом Хшановським!

Він прекрасний та чутливий стиліст у своїх виставах, і в нього завжди все зігріте розумінням і любов'ю до автора, його слова, інтонації. Дія в його виставах наче переноситься в надсюжетний рівень, у складні естетичні зіставлення, в тонкі психологічні рухи, а гра акторська, запропонована режисером, жорстка, з майже неореалістичною наповненістю. Збігнев Мар'янович використовує у спектаклях не тільки візуальний ряд, а й звукоряд: голос кларнета (С. Гданський) у «Стара жінка висиджує», запис арії з «Травіати» Верді у «Сарі Бернар»... І це надає спектаклям ритмічного, нервового, іноді потаємного, іноді трагічного дихання.

У «Стара жінка висиджує» багато контрастів, ускладнених естетичних зіставлень. Від прямолінійної гри, балаганності в пластиці і характері Жінки до тонких психологічних рухів нещастя, відчаю і трагічності. Від маски гриму на обличчі до оголеності духовної і душевної, до загальної «високої» природи психологізму. Від костюма фантастичного, абстрактного, придуманого (художник О. Зінченко), до білої довгої сорочки, і це перетворення костюма стало композиційним центром сценографії Євгена Лисика.

«Видавалося, що роль Старої жінки вже не може мене здивувати. Інсценізацію цієї видатної драми Тадеуша Ружевича я бачив кільканадцять разів у виконанні таких індивідуальностей, як Майя Коморовська, Марія Збішевська, Анна Польони чи Ірена Юн. Українська акторка Лариса Кадирова, йдучи за думкою вроцлавського поета і драматурга, знайшла собі власну стежку. Її героїня творить ніби есенцію усіх жінок, котрих життя не пестило. Фіналом є захоплива сцена, в якій акторка зриває з себе один за одним костюми, як шкарлупки. Лишається в білій сорочці, очищена від зла і болю. Це видатна роль, виконана всіма барвами повної палітри майстерності Великої Акторки»¹. «В «Старій жінці» Кадирова підбрала найкращі пропорції поєднання символіки і реалізму, достовірності з найвищим філософ-

ським сенсом»². Так писала польська преса після перегляду. «Той невеличкий візок, що везла Стара жінка, сприймався символічним особистим театром-Голгофою, якого кожен актор тягне, як може. Її історія дуже схожа на притчу-застереження про жахливу прірву, в яку котиться цей світ. Божевільний, божевільний... У виставі немає чіткого, послідовного сюжету, його строкатість так нагадує людське життя! Тут реальність мезжує з абсурдом, іронія кепкує над здоровим глуздом, психологізм сягає висот трагедії. Героїня водночас представляє і саму себе із цілком звичайною людською історією про самотність жінки, трагедію матері, і узагальнення вселенської жіночої душі, прародительниці, фатуму, зрештою, саму Планету Земля. Цю проекцію з мізерного на масштабне дає абсурдна алюзія Ружевича»³. «Стара жінка висиджує» Ружевича в театрі ім. Івана Франка – твір-попередження, твір-парабола, твір антимілітаристський, який оголює нерв сучасних глобалістських проблем. Людина, прагнучи глобалізації, забуває про ту етичну відповідальність, яку вона мала б узяти на себе за природу»⁴.

Збігнев Хшановський звертається до високого тетрального тексту, перетворює його в підтекст, а все невербальне – світло, музику і, головне, мовчання – відтворює, як, власне, текст. І цього Збігнев Мар'янович пропонував дотримуватися і мені, граючи і Сару Бернар, і Стару жінку, і Марію.

Хочу зберігати пам'ять про Марію Заньковецьку, утверджувати славу національного театру й українського слова. Фестивалем «Марія», звертаюся до колег-актрис Польщі та України: «Зустрічаймося енергетично, духовно, інтелектуально. Хоча й творимо в різних країнах сучасне мистецтво, реформуймо й надалі думку, бачення, світосприйняття Людини».

Лариса Кадирова та Збігнев Хшановський після вистави «Стара жінка висиджує». Фото Марека Сендека

² Elwira Militowska, «Scena», 2011, nr 4 (68)

³ Алла Підлужна. Щаслива самотність актриси. – Харків, Київ, Вроцлав, 2013.

⁴ Дмитро Дроздовський. «Ви, копролюди!» // Слово Просвіти. – 2010. – № 41, жовтень.

¹ Krzysztof Kucharski, «Polska * Gazeta Wroclawska», 28 listopada 2011